

Žvilgsnis iš vidaus: žaltės pasakojimas apie globalizaciją

“Pirmą kartą susidūriau su ‘globalizacija’ kai norėjau aplankyti savo draugę kitame miško gale. Man reikėjo kirsti nepažįstamą zoną, kuri buvo šalta, plika, pilka ir tiesiog šlykčiai veikė mano glotnią odą. Tai buvo asfaltuotas kelias skirtas kažkokiem keistiems nerealiu greičiu lekiantiems monstrams, kurie manęs beveik nesutraiskė. Mane šaka pastūmė žmogus, ir aš labai supykau. Esu savarankiška gyvatė, galiu ir noriu savimi pasirūpinti savo miške. Man nereikia tokio pasigailėjimo. Aš noriu, kad žmonės tiesdami kelius pagalvotų apie mane ir mano kaimynus, pasikonsultuotų su mumis, paprašytų leidimo tai daryti. Miškas nepriklauso vien tik žmonėms, miškas visų mūsų namai, ir žmogus griaua mūsų namus, atima mūsų maistą, atima ir mūsų vaikų teisę smagiai mėgautis saule, lietumi ir žvaigždėtu dangumi. Pamenu laikus, prosenelė pasakojo, kad kažkada mes labiau sutardavome su žmogumi, jis mus gerbė ir mylėjo, o mes už tai saugodavome jo vaikus. Dabar žmogus pasikeitė. Net nesustoja manęs per kelią praleisti, kai esu tokia trapi ir pažeidžiama. Žmonės virsta į mašinas, kurias patys sukūrė”.

Kas kaltas dėl destruktijos? Komunizmas ar kapitalizmas?

Istoriškai, komunizmas ir kapitalizmas buvo traktuojamos kaip dvi visiškai skirtingos viena kitai prieštaraujančios sistemos. Atidžiau užmetus akį į šias dvi “skirtingas” sistemas, rasime daugybę panašumų: komunizme galia buvo centralizuojama Valstybės rankose, o žmonės buvo traktuojami kaip gamintojai; kapitalizme galia centralizuojasi globaliniu korporacijų rankoje, o žmonės traktuojami kaip vartotojai. Nė viena sistema į žmogų nežiūri kaip į žmogų. Žmogus reikalingas kaip sraigtelis sistemoje. Straigteliai lengvai pakeičiami. Žmogus kaip žmogus vertės neturi nė vienoje sistemoje. Komunizmas ir kapitalizmas yra dvi tos pačios monetos pusės.

Žmonėms diegiama kad tėra dvi alternatyvos: komunizmas arba kapitalizmas. Jei kas nors kapitalistinėje visuomenėje kritikuoja destruktivius reiškinius, toks balsas atsainiai yra apšaukiamas apsėstu Markso vaiduokliu. Komunistinėje visuomenėje išviso negalima buvo pasvajoti apie kritiką, į tai dariusius žmonės buvo žiūrima kaip į bebaimius kamikadzes. Žmonės subtiliai yra skirstomi į du konkuruojančius blokus, kurių tikslas tas pats: galia ir įtaka. Į plačiąją visuomenę žiūrima kaip balto popieriaus lapą, kuriame galima piešti ką nori: arba raudoną vėliavą arba dolerio ženklą. Kiek tęsis tokia manipuliacija žmonėmis ir jų namais-Žemės planeta?

Neilgai. Kaip taikliai pastebėjo Bukowski (1998),”kapitalizmas pergyveno komunizmą. Dabar jam beliko tik pačiam save suėsti”. Jei šis procesas nebus pagreitintas susivokusių piliečių, greičiausiai kapitalizmas drastiškai užbaigs savo odisėją apie 2050 metus. Tai metas, kai dėl globalinio atšilimo pasekmių nuostoliai susilygins su globalinio vidaus produktu, kaip prognozuoja draudimo industrija, vienintelė verslo šaka desperatiškai susirūpinusi klimato kaita. Iki to laiko kapitalizmas dar gali smarkiai mutuoti ir išsigimti – genetinės inžinerijos dėka, kuri remiasi 40-ies metų senumo dogma, kad vienas genas apsprendžia tam tikrą organizmo savybę. Rimti mokslininkai tokią genų teoriją išmetė į šiukšlyną, suvokę, kad tai iš pagrindų prieštarauja sisteminiio mąstymo principams. Taigi, kodėl tokios kompanijos kaip Monsanto laikosi įsikibusios senos genų teorijos, kuri jau prarado savo mokslinį pagrįstumą? Atsakymas

paprastas: galia ir įtaka. Pagrindinė kapitalizmo formulė: pelno siekimas bet kokiomis priemonėmis. Galbūt tik kai neliks nė vieno medžio, nė vienos švarios upės, nė vienos žuvies, žmogus suvoks, kad pinigai yra nevalgomi. Galbūt, bet dar ne viskas prarasta.

Žmonės atsibunda. Žmonės protestuoja. Žmonės stabdo destruktinius globalizacijos procesus ir kuria kitokios globalizacijos viziją, paremtą subalansuotos plėtros principais, kai yra atsižvelgiama ne tik į ekonominius rodiklius, bet ir į socialinį bei ekologinį darnumą. Tikroji globalizacija tai suvokimas, kad gyvename vienoje planetoje ir kad visi esame tarpusavyje susiję. Nesiskaitydami su kitais žmonėmis, keliame sau grėsmę sulaukti agresyvios reakcijos. Niokodami aplinką, niokojame save. Mūsų senoji pasaulėžiūra, pagal kurią viskas aplink yra gyva ir vertinga, pagal kurią aplinka yra subjektas, o ne objektas, po truputį atgyja žmonių sąmonėje mobilizuodama aktyvius pokyčius.

Pokyčiai: mažytės vilties sėklelės

Dėmesio centre – verslas, ypač multinacionalinės korporacijos, kurios naudodamosis laisvosios rinkos ideologija sėkmingai įgavo daugiau galios nei Vyriausybės. Korporacijų interesai apsprendžia globalizacijos raidą. Privatūs interesai dažnai pjaunasi su viešaisiais. Kas gerai General Motors nevisada yra gerai visai valstybei. Sprendimai priimami už uždarytą Tarptautinio Valiutos Fondo (TVF), Pasaulio Prekybos Organizacijos (PPO) ar Pasaulio Banko yra palankūs pasaulio finansiniam ir komerciniam elitui ir pražūtingi neturtingoms III pasaulio šalims drąsiai teigia Stiglitz, buvęs Pasaulio Banko vyriausias ekonomistas ir Nobelio premijos laureatas ekonomikos srityje. Užkulisių procesai yra kruopščiai slepiami, o visuomenei kuriamos pasakos apie kovą su badu, ekonominio vystymo programas bei paramą skurstantiems.

Užkulisių procesai lenda į viešumą. Viešai pasisako tokie žmonės kaip Stiglitz, 'konfidenciali, ne publikai skirta' informacija atiteka iš Pasaulio Banko, TVF bei PPO. Daugėja alternatyvių informacijos šaltinių. Interneto pagalba informacijos sklaida tapo nekontroliuojama. Protestai prieš PPO ir TVF organiškai susiformavo ir sustabdė ne vieno tik korporacijoms palankaus sprendimo priėmimą. Protestuotojams buvo lipdomos anti-globalistų, marksistų ir komunistų etiketės, norint sumenkinti jų reikšmę. Tačiau tikroji šių protestų esmė – demokratijos

atgimimas; tai užspaustų, neišklaustų balsų prasiveržimas. Šiek tiek chaotiškas – kaip ir pačių žmonių prigimtis, kartais maištingas, bet dažniausiai taikus. Deja, į mūsų akiratį yra pateikiamas kitoks vaizdas: daužomi langai. Dėmesys telkiamas į ne į taikius konstruktyvius alternatyvius pasiūlymus lokaliom ir globaliom problemoms spręsti, o į mažą sauželę ekstremalistų, kurie, neatmetama galimybė, yra infiltruoti griauti taikų demokratinį judėjimą iš vidaus. Ir tendencingai vengiama atskleisti tikruosius protestuotojų veidus ir jų reikalavimus. Kyla klausimas, kodėl globalizacija yra velkama į paslaptį šį šį skaidriame komunikacijos laikotarpyje? Ar gali būti taip, kad komunizmas gniaužė demokratiją tiesiogiai ir primityviai, kapitalizmas tai daro netiesiogiai ir subtiliai. Paradoksalu, tačiau mūsų laikmetyje Markso ir Engelso aklą tikėjimą technologijomis ir neribotu ekonominiu augimu entuziastingai propaguoja ne tik kairieji,

bet ir dešinieji, nepaisant, kad augimui yra ribos ir kad Žemė paprasčiausiai neatlaikys vis didėjančio neatsakingo vartojimo. Būtent čia tapo aišku, kad pagrindinis tiek komunizmo tiek kapitalizmo tikslas yra išprievartauti šią planetą, susikurti erdvėlavį, ir kai Žemė visiškai nuniokota, iššauti ieškoti kitų planetų, kurias galima būtų eksplotuoti. Konspiracija? Ar tiesiog apsirikimas, žmogiška klaida?

Dėl visuomenės spaudimo, kompanijų tarpe atsirado šaukiančių: "mes rūpinamės aplinka, mes atsižvelgiame į vietinės bendruomenės interesus, mums svarbu mūsų darbuotojų gerovė, mes gaminame aplinkai-draugiškus produktus ir pan." Šiokia tokia pažanga. Bent susimąstė. Klausimas, ar to pakanka? Ir ar tai pakankamai radikalu? Ir svarbiausia, ar tai tiesa? Visuomenė įsitikino, kad su retomis išimtimis tai buvo viešųjų ryšių triukai, akių dūmimas. Sekantis žingsnis? Kreipimasis į Vyriausybę su siūlymu oficialiai reglamentuoti aplinkosauginės ir socialinės ataskaitas šalia finansinių ataskaitų (www.neweconomics.org arba www.corporate-responsibility.org). Visuomenė turi teisę į skaidrią ir išsamią informaciją apie korporacijų veiklą ir poveikį aplinkai. Klysta tie, kurie mano, kad visuomenė tėra masė, kuriai tereikia duonos ir žaidimų. Visuomenė yra stipri jėga, kuri gali daryti įtaką ir su kuria reikia skaitytis. Galų gale, kodėl mes turime maldauti įmones elgtis atsakingai, kai jos buvo sukurtos žmonių labui, o ne atvirkščiai, klausia Lasn, knygos Culture Jam autorius bei Adbusters žurnalo steigėjas.

Žmonių labui dirbanti industrija - tai taip vadinama etiško verslo industrija, kuri aprėpia ir ekologinius ūkininkus ir investicinius fondus investuojančius tik į etiškai dirbančias kompanijas. Tokie fondai neinvestuoja į ginklų, tabako, genetinės inžinerijos, pesticidų, pornografijos, atominės energijos pramonės nei tokias ūkio šakas, kurios stipriai prisideda prie globalinio atšilimo, todėl naftos gavyba, miškų kirtimas bei masinis karvių auginimas taip pat negauna investicijų iš tokių fondų. Tokie fondai noriai finansuoja ekologiškų produktų kompanijų veiklą, atliekų perdirbimą, saulės, vėjo, vandenilio bei biomasės panaudojimą aplinkai nežalingos energijos gamybos vystymą ir pan.

Vis dėlto pokyčiai tėra tik kosmetiniai. Nepaisant dinamiškai augančios ekologiškų produktų rinkos globaliu mastu, ir toliau yra prarandami milžiniški dirvožemio plotai dėl didelio pesticidų naudojimo bei masiško miškų kirtimo. JAV, intensyvios žemdirbystės pionierė, jau prarado 50% savo geriausio dirvožemio. Iš viso, apie 2000 mln h dirvožemio yra nuniokota dėl žmonių pramoninės veiklos. Mes prarandame energijos generavimo dirbtuvę – dirvožemį, kuriame prasideda visos gyvybės formos. Taip mes vykdomė lėtą savižudybę. Nepaisant vis tobulėjančių atsinaujinančios energijos technologijų, ir toliau yra planuojama naftos gavyba, ir toliau ši pramonės šaka sulaukia 150 milijardų dolerių subsidijų kasmet nepaisant, kad visai nesukuria naujų darbo vietų. Jei tik ši suma būtų skiriama tobulinti aplinkai palankias technologijas, galbūt mes galėtume pasididžiuoti, jog laiku susigriebėme išvengti skaudžių klimato kaitos padarinių bei kitų problemų susijusių su naftos naudojimu.

Laisvos rinkos proteguotojai nori suteikti visišką laisvę verslui ir maksimaliai apriboti Vyriausybių įtaką. Išvedinėjamos teorijos, kad Vyriausybių darbas yra neefektyvus, biurokatiškas, tiesiog rakštis Nematomai Rankai (Invisible Hand), kuri pati sureguliuoja ir subalansuoja rinką. Nors tai kartais gali būti tiesa, tačiau tai visiškai neįrodo Vyriausybių nereikalingumo. Pavojingiausia yra tai, kad tokios iš pažiūros progresyvios idėjos yra užprogramuotos privesti prie destruktivių

pasekmių. Įsivaizduokite save važiuojantį/-čią mašina tarp daugybės kitų mašinų, kai visiškai nėra jokių taisyklių, kelio ženklų, apribojimų, normų. Normaliai mėstančiam žmogui tai būtų nepriimtina; tiesiog būtų daug avarių, daug betvarkės ir chaoso – destruktivaus chaoso. Tačiau kai tokį principą yra norima pritaikyti versle, yra aišku, kad avarių išvengtų tik gigantiški kombainai, ramiai besisukiojantys dideliame mašinų sraute. Verslas nori išvengti aplinkosauginių normų, socialinės atsakomybės, reikalavimų kokybei, grįsdamas, kad tai yra apribojimai trukdantys Progresui.

Verslas yra reikalinga visuomenės gyvenimo dalis, svarbi dalis. Tačiau verslo interesai negali užgožti kitų gyvenimo aspektų, labiau kokybinių nei kiekybinių ekonominių. Vyriausybių vaidmuo yra užtikrinti sąžiningas žaidimo taisykles. Visuomenės ir aplinkos interesai negali būti užgožti, nes be šių dviejų faktorių verslas negali egzistuoti ilgalaikėje perspektyvoje. Geriau tegul kapitalizmas transformuojasi, priimdamas naujus globalizacijos iššūkius, o ne susivalgo pats kaip pranašavo Bukowski. Geriau tegul kapitalizmas priima naujas žaidimo taisykles, o ne tuščiai švaisto savo kūrybines galias vaikydamasis komunistines šmėklas. Yra net nauji vardai naujai gimstančiam kapitalizmui: žaliasis kapitalizmas (green capitalism), natūralus kapitalizmas (natural capitalism), ekologinis kapitalizmas (ecological capitalism) arba tiesiog subalansuotas/darnus vystymasis, kai yra vienodai atsižvelgiama į ekonominius, ekologinius ir socialinius tikslus.

Indrė Kleinaitė, <http://www.gyva.lt/>